

ČÍNSKÉ DIVADLO

Pavel Trtílek, 15. 12. 2016

Hlavní linie v tradičním čínském divadle

1) šamanismus

- šamanské obřady (teatralita, paradivadelní útvary)

2) regionální divadelní formy

- na 300 druhů (dialekty)
- anonymní texty (někdy zapisovány)
- dnes pekingská opera

3) hlavní formy tradičního čínského divadla

- texty jménem známých autorů
- **ca-t'ü** (hráli muži i ženy)
- **nan-si** (hráli jen muži)
- **čchuan-čchi** (hráli jen muži)
- **kchun-čchü** (hráli muži i ženy)

Divadlo ve starověké Číně

- považováno za nízké umění
- herci: opovrhovaná skupina
- dramata: okraj literární tvorby
 - dramatici psali často pod pseudonymy

Starověká Čína

- zemědělská společnost
- začala se usazovat v povodí **Žluté řeky** (Chuang-che) v pozdním neolitu
 - zakládání vesnic, obdělávání půdy, domestikace zvířat
 - vznik prvních měst
 - vrchol **3.–2. tisíciletí př.n.l.**

Náboženský systém

- chybí kult velkých božstev
 - absence hierarchizované církve i posvátných písem
 - funkci církevních hodnostářů zastávali v čínské společnosti šamani a šamanky
- skupinová božstva
 - božstva nemocí, počasí, literatury, opery, činohry...
- jednotliví bohové
 - zbožštěný hudebník Siang-Kung a herec Lao-Lang, zbožštěná konkubína i zloděj apod.
- draci, démoni, duchové, mytická zvířata...
 - více in: Josef Guter: *Bohové a symboly staré Číny* (Praha, 2005)

bůh zdraví

dračí bohové

FILOZOFICKO-MYŠLENKOVÉ SMĚRY

(6.–5. stol. př.n.l.)

Konfucius

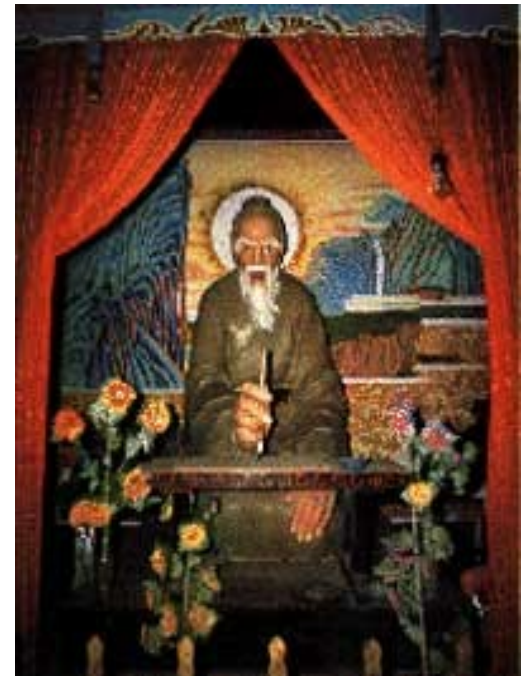
KONFUCIANISMUS

- zakladatel: **Konfucius**
 - božský princip panovníka
 - hierarchický systém, loajalita k panovníkovi

TAOISMUS

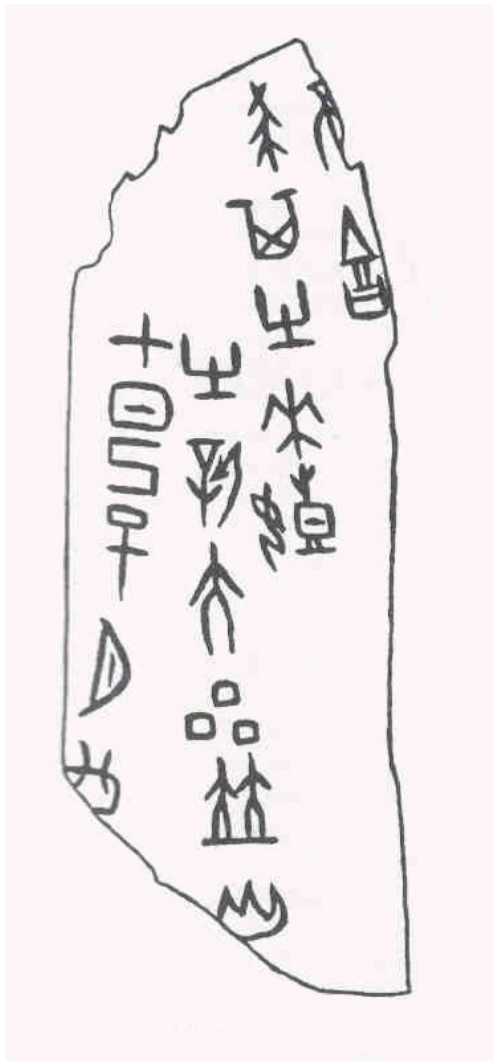
- zakladatel: **Lao-c'**
 - božský princip tkví ve všech a ve všem
 - podstatou je soulad s přírodou a svoboda

Lao-c'

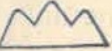

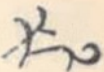

Vznik obrázkového písma

- cca 1 400 př.n.l.
- snaha vystihnout skutečnost obrazovou zkratkou
- čínština
 - **monosylabická** (1 pojem = 1 znak)
 - **tonální jazyk** (hlasová melodie určuje význam slabiky)
 - dnes při běžném užití cca 5.000 znaků z 50.000 existujících
 - **jednotné znaky** pro všechny skupiny čínských jazyků (je jich 7) i jejich dialekty (v Číně žije 55 národností)
 - už v 1. třídě se dítě učí 400 znaků
- původně se psalo na zvířecí kosti, želví krunýře, zbraně, nástroje, bambusové proužky...

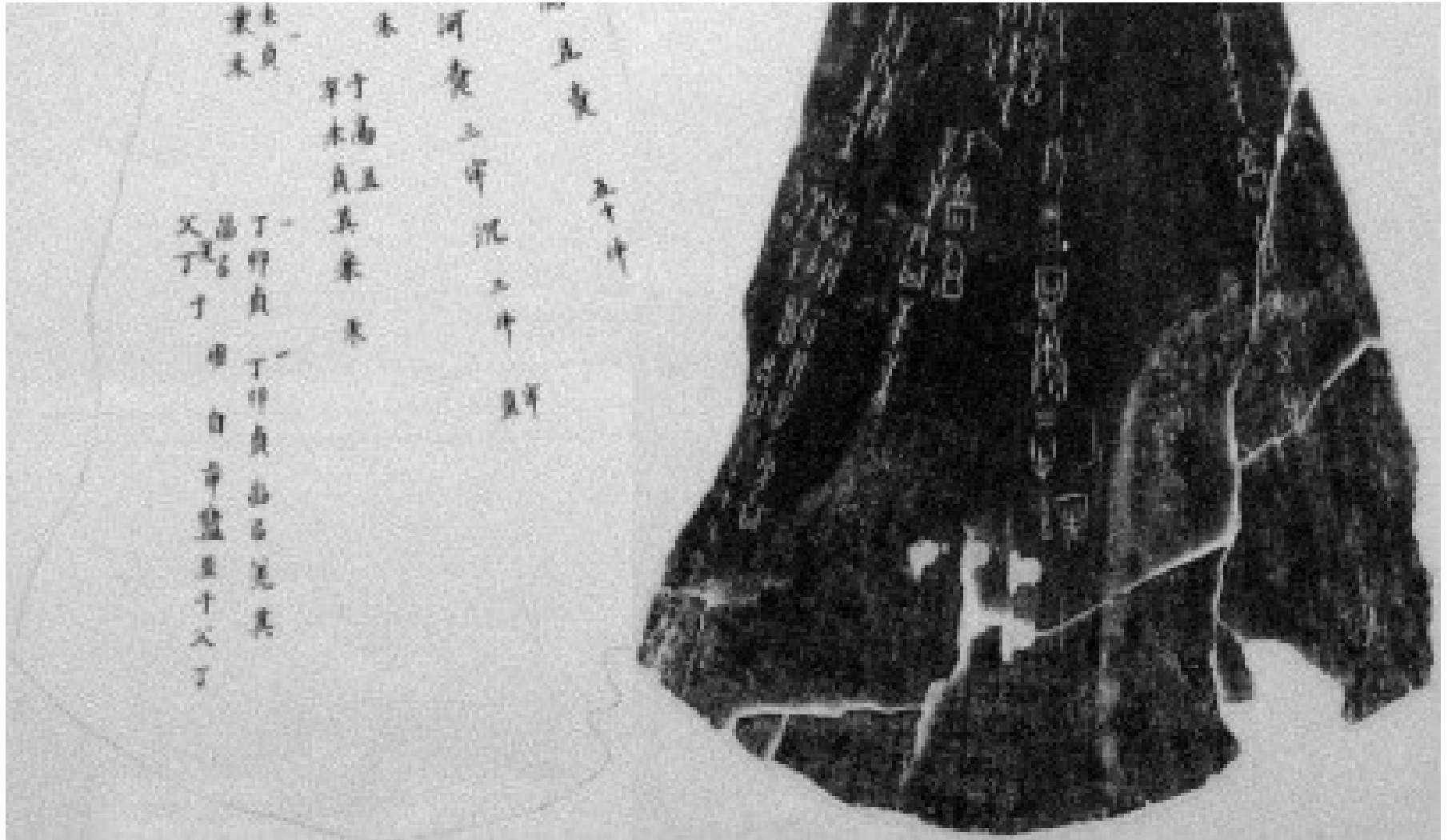

nejstarší typ čínského písma

Nynější znak pro:

slunce	日	povstaly z původního obrazu	
měsíc	月	› › ›	
horu	山	› › ›	
strom	木	› › ›	
rybu	魚	› › ›	
psa	犬	› › ›	
dítě	子	› › ›	
ruku	手	› › ›	
ptáka	隹	› › ›	

vývoj čínského písma

věštecké kosti s nejstarším typem písma

písmo – dynastie
Tchang (7.–10. stol.
n.l.)

bambusová
kniha

obrázkové písmo – výtvarný artefakt vyjadřující náznakem pojmy (nikoliv hlásky či slabiky)

voda 氵 + zavřít 囚 = plavat 涸 („zavřít do vody“)

voda 氵 + práce 干 = pot 汗 („voda z práce“)

tráva 艹 + trhat 采 = zelenina 菜 („tráva která se trhá“)

oheň 火 + strom 木 = hořet 焚 („2 hořící stromy“)

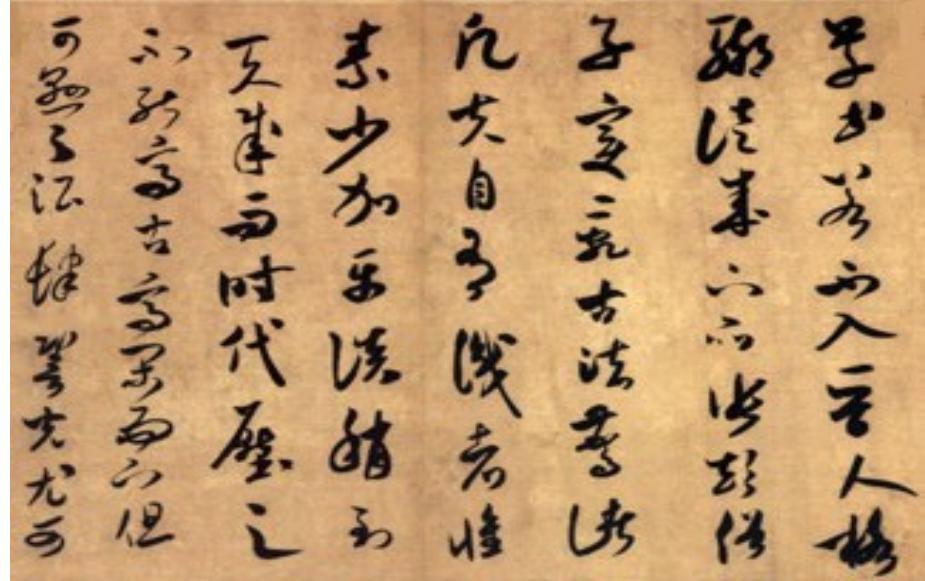
slunce 日 + slunce 日 + slunce 日 = třpytivý 晶

slunce 日 + měsíc 月 = světlo 明

中文

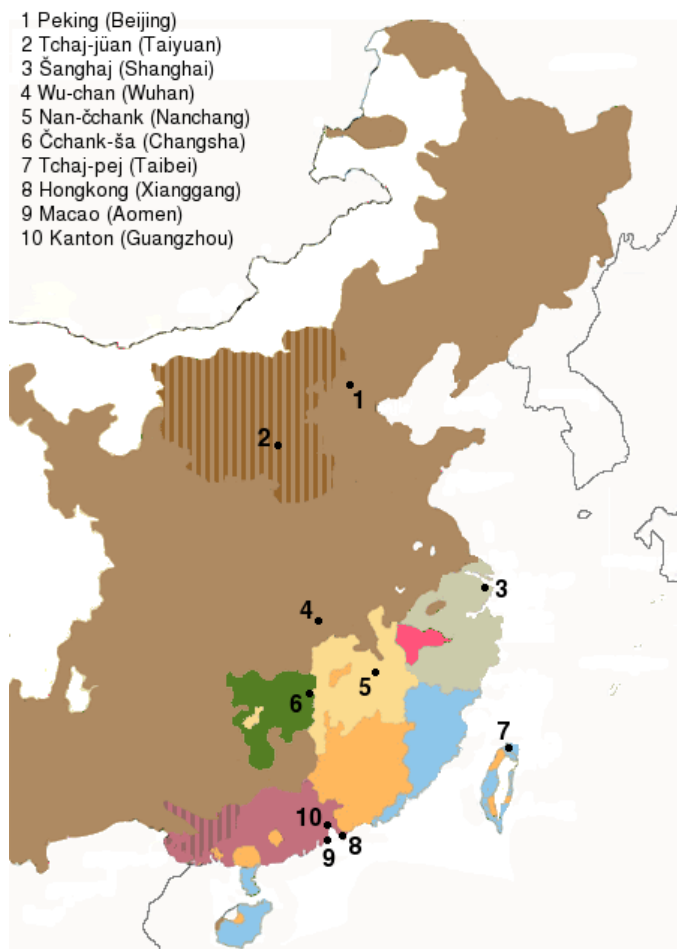
znaky vyjadřující „Říše středu“ (tj. Čína)

kaligrafie
(umělecký způsob písma)

oblasti 10 hlavních čínských dialektů:

mapa Číny (provincie):

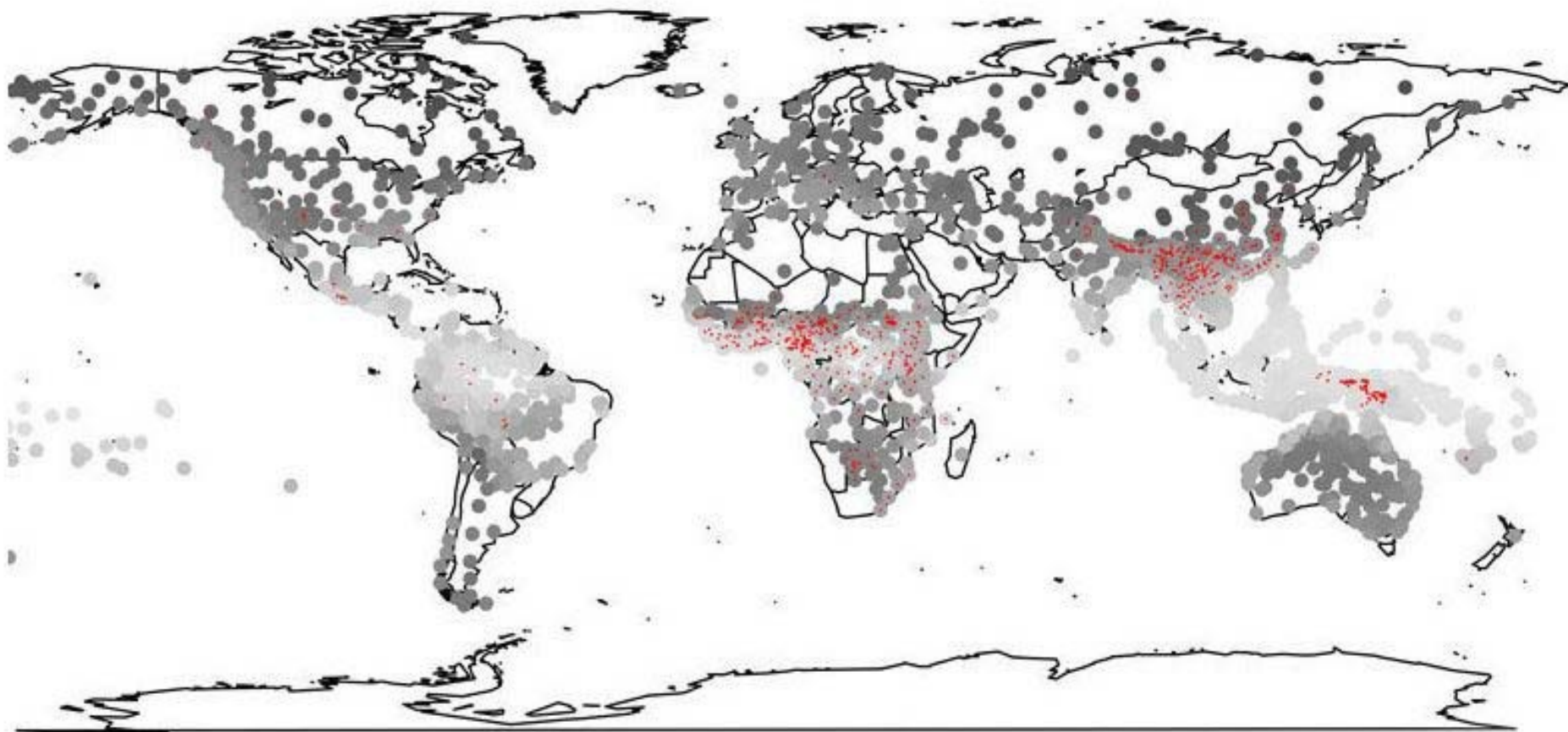

- 1 Peking (Beijing)
- 2 Tchaj-jüan (Taiyuan)
- 3 Šanghaj (Shanghai)
- 4 Wu-chan (Wuhan)
- 5 Nan-čchank (Nanchang)
- 6 Čchank-ša (Changsha)
- 7 Tchaj-pej (Taipei)
- 8 Hongkong (Xianggang)
- 9 Macao (Aomen)
- 10 Kanton (Guangzhou)

Čínské jazyky (dialekty) 漢語族

- 北方 Mandarinština
- 吳 Wu
- 粵 Kantonština
- 閩 Tchajwanština (Min-nan)
- 晉 Jin (Ťin, obvykle se spojuje s mandarinštinou)
- 湘 Xiang (Siank)
- 客家 Hakka
- 贛 Gan (Kan)
- 徽 Hui (Chuej)
- 平話 Pinghua (Pchink-chua, obvykle se spojuje s kantonštinou)

výskyt tonálních jazyků

Jazyky, které používají k odlišení významu výšku tónu (červená kolečka), jsou běžnější tam, kde je větší vlhkost vzduchu. V zemích, kde je vzduch sušší, na frekvenci zvuku záleží méně. Tyto jazyky označují šedá kolečka.

ŠAMANISMUS – první paradivadelní projevy

- magicko-náboženské obřady
 - léčitelské, agrární, exorcistické obřady
- šaman
 - předchůdce herce („pra-herce“)
 - prostředník mezi světem lidí a duchů
 - lišil se od ostatních (psychicky, někdy i fyzicky)
 - měl přístup do duchovní světa bez nekontrolovaných psychotických následků (prošel šamanskou iniciací)
 - upadal do transu, slyšel hlasy duchů apod.
- původně matriarchát: ženy šamanky
 - vazba ke kultu plodnosti

šamani (Mongolsko)

Paradivadelní projevy šamanských obřadů:

- pohyb, gesto, mimika
- tanec
 - transovní a extatické tance
- slovo
 - zaříkávání, dialogy s duchy a démony
- převleky
 - maska, kostým (např. posvátné zvíře)
- hudba a zpěv
- šaman však představoval sám sebe (nikoli někoho jiného jako herec)

šaman v převleku za jelena
(překreslený nápis z bronzové nádoby, období dynastie Šang)

- možný průběh setkání šamana s duchem / démonem / božstvem
 - šaman vidí sestupovat božstvo / ducha / démona např. v povoze taženém mytickými tvory
 - šaman v transu vede dialog s bytostí z jiného světa
 - přítomní slyší jen šamanův part
 - duchovní bytost šamana opustí
- ***Kniha písní***
 - obsahuje i staré písně šamanských rituálů
- ***Kniha proměn***
 - zpracovává kosmogonii, obsahuje i věštby

OBDOBÍ DYNASTIE ČOU (1027 – 221 př.n.l.)

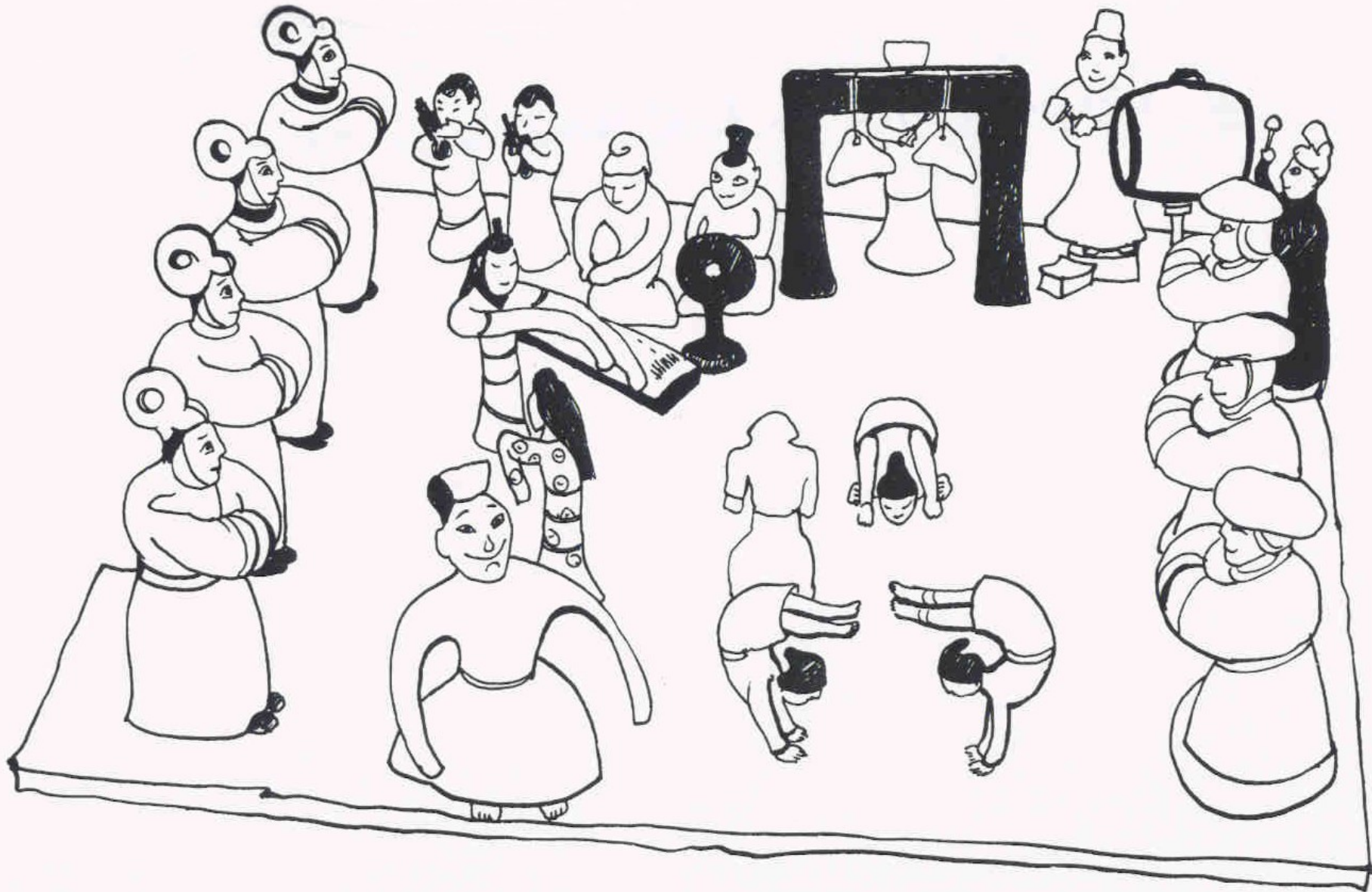
- uctívání kultu nebes
 - císař: syn nebes
 - sílí význam šamanů
- každoroční slavnost při konci lunárního roku
 - v paláci uspořádáno **Velké vymítání zlých duchů**
 - aktivní účast šamanů
- vzniká **světské umění**
 - hudba, zpěv, tanec se vyčleňují ze sféry obřadů
 - palácoví baviči (zpěváci, žertéři, akrobati, liliputi...)

OBDOBÍ DYNASTIE CHAN (206 př.n.l. – 221 n.l.)

- sjednocením rozdrobených států vznik „Říše středu“
 - císař Čchin Š'chuang-ti (filmy *Hrdina*; *Tři království*)
- konfucianismus
 - státní náboženství
 - ústup šamanismu
- světská zábava se šíří z paláců do ulic měst
 - pouliční artisté, tanečníci, hudebníci, uspávači hadů, polykači ohňů, vzpěrači...
 - sdružovali se do profesionálních skupin

soubor 21 keramických figurek pouličních umělců ze 2. stol. př.n.l.,
nalezen 1969 v hrobce (hudebníci, tanečníci, akrobati, diváci)

STO HER („Paj-si“)

- císaři dynastie Chan podporovali umění
 - rozkvět mnoha druhů **zábav a podívaných** (na ulici, na vozech apod.)
 - ještě nejde o regulární drama, ale o přechod od prvotních divadelních projevů k světskému divadlu
- sto her lze rozčlenit do 5 skupin:
 - 1) **zvířecí hry** (komičtí tanečníci v maskách zvířat)
 - 2) **efektní vizuální proměny** (z kouzelnických triků šamanů – imitace reálného světa, obludy...)
 - 3) **orchestry** (tanec, zpěv, hudba, kostýmy)
 - 4) **artistické produkce**
 - 5) **zápasy** (lidé napodobují zápasící zvířata)
- založena nejstarší známá umělecká škola

- scéna z dvorského života – dynastie Chan (cca 80 př.n.l.):

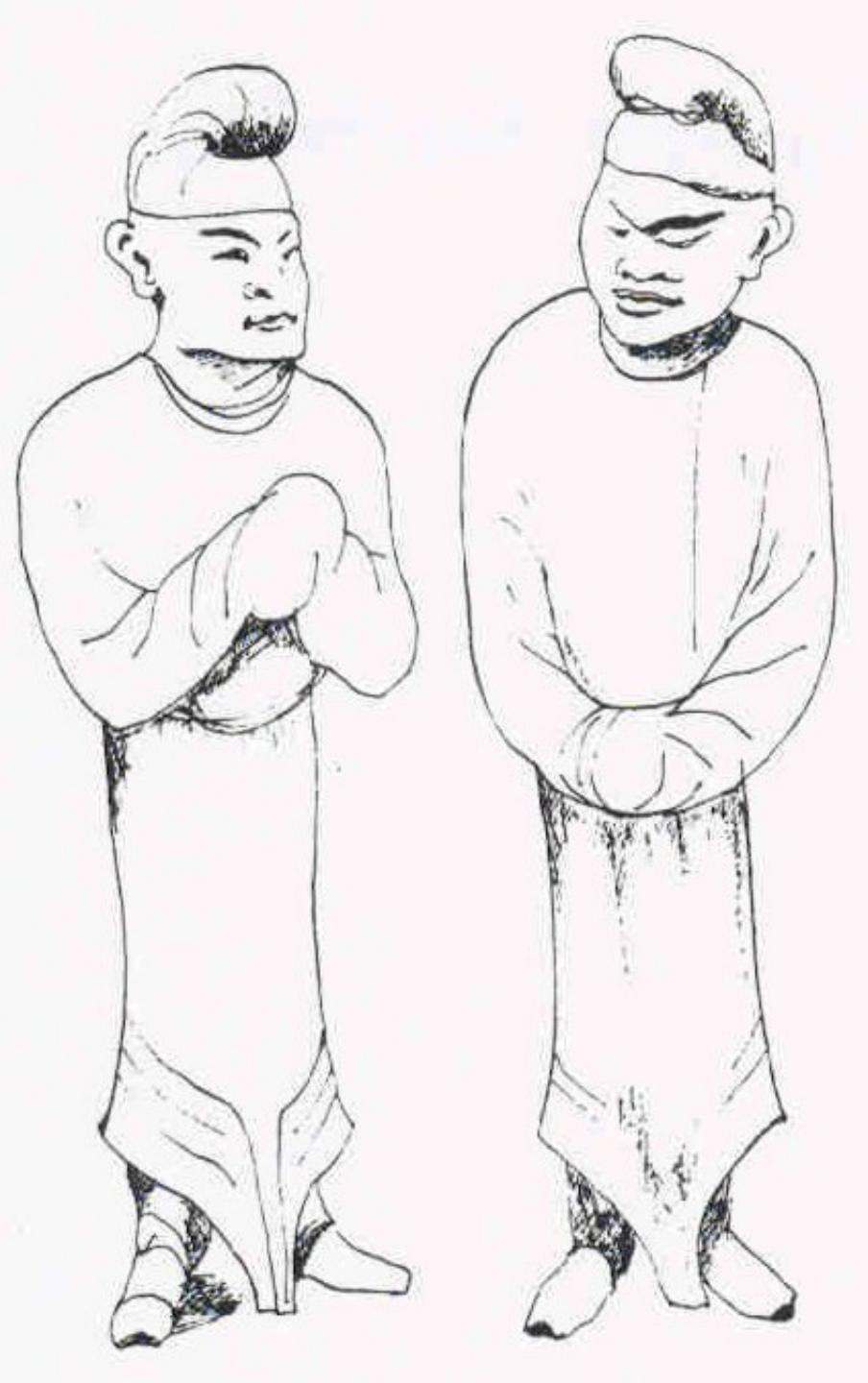

v horním pásu vlevo sedí velmož se sluhou, před nimiž vystupuje skupina kejklířů a hráčů na hudební nástroje (v dolním pásu je zachycen slavnostní průvod vozů)

OBDOBÍ DYNASTIE TCHANG (618 – 905 n.l.)

- zlatý věk čínského básnictví (rozvoj kaligrafie)
- vznik prvních epických útvarů: **čchuan-čchi**
 - milostná a mytologická témata s dobrodružnými a romantizujícími prvky, pozdější zdroj pro drama
- tanečníci a hudebníci (častá válečná kořist)
- 8. stol. – založena herecká škola „**Hrušňový sad**“
 - 1 ze 4 múzických učilišť
- vynález knihtisku
 - 7. stol.
- filmy z tohoto období
 - *Kletba zlatého květu*
 - *Klan létajících dýk*

- kuriózní podívané
 - stovky kostýmovaných koňů / nosorožců / slonů tančily při hudbě; hromadné akrobacie liliputánů; iluzionisté předváděli triky amputace údů / páření břicha...
- nový dialogický žánr:
výstupy kapitána
 - dialog degradovaného bystrého úředníka s hloupým úředníkem
 - improvizováno, kočovníci, rozvoj herectví
 - bez hudby a tance

OBDOBÍ DYNASTIE SUNG (960 – 1275 n.l.)

- jeden ze zlatých věků Číny
 - útoky divokých kmenů
 - mnozí císaři byli lepšími umělci než politiky
- Peking koncem 13. stol.
 - 50 jevišť, 2 miliony obyvatel
 - Londýn měl o 3 stol. později jen 8 jevišť, 160.000 obyvatel
- zábavní čtvrtě
 - čajovny, hospody, restaurace, pódiová jeviště, nevěstince, herny...

- rozvoj **profesionálního divadla** ve městech
 - profesionální herci (hráli za vstupné nebo za honorář)
 - divadelní skupiny
 - hrávalo se v čajovnách i na ulicích
 - neiluzivní divadlo (bez dekorací a rekvizit)
- první písemně fixované dramatické texty: **ca-t'ü** (tj. „rozmanité hry“), děleny podle dynastií na
 - **Sung ca-t'ü**
 - **Jüan ca-t'ü**
 - první plně rozvinuté drama v Číně
 - častá improvizace na základě předem stanoveného příběhu
 - převažuje: slovní humor a komediální herectví

- **Sung ca-t'ü**

- zahrnovalo širší škálu žánrů
- slovo (narativní základ), hudba, tanec, zpěv, akrobacie, klauniáda
- komické až satirické útvary, někdy i frašky
- 1 hl. herec a 4–5 vedlejších
- hráli muži i ženy (často však opačná pohlaví)
- písně (songy) coby retardující prvek
- zastřešené jen jeviště
- maska nebo jednoduché líčení
- stylizované kostýmy
- dochováno jen několik fragmentů dialogů a scénosledů, názvy cca 700 her

pódiové jeviště

vodní jeviště

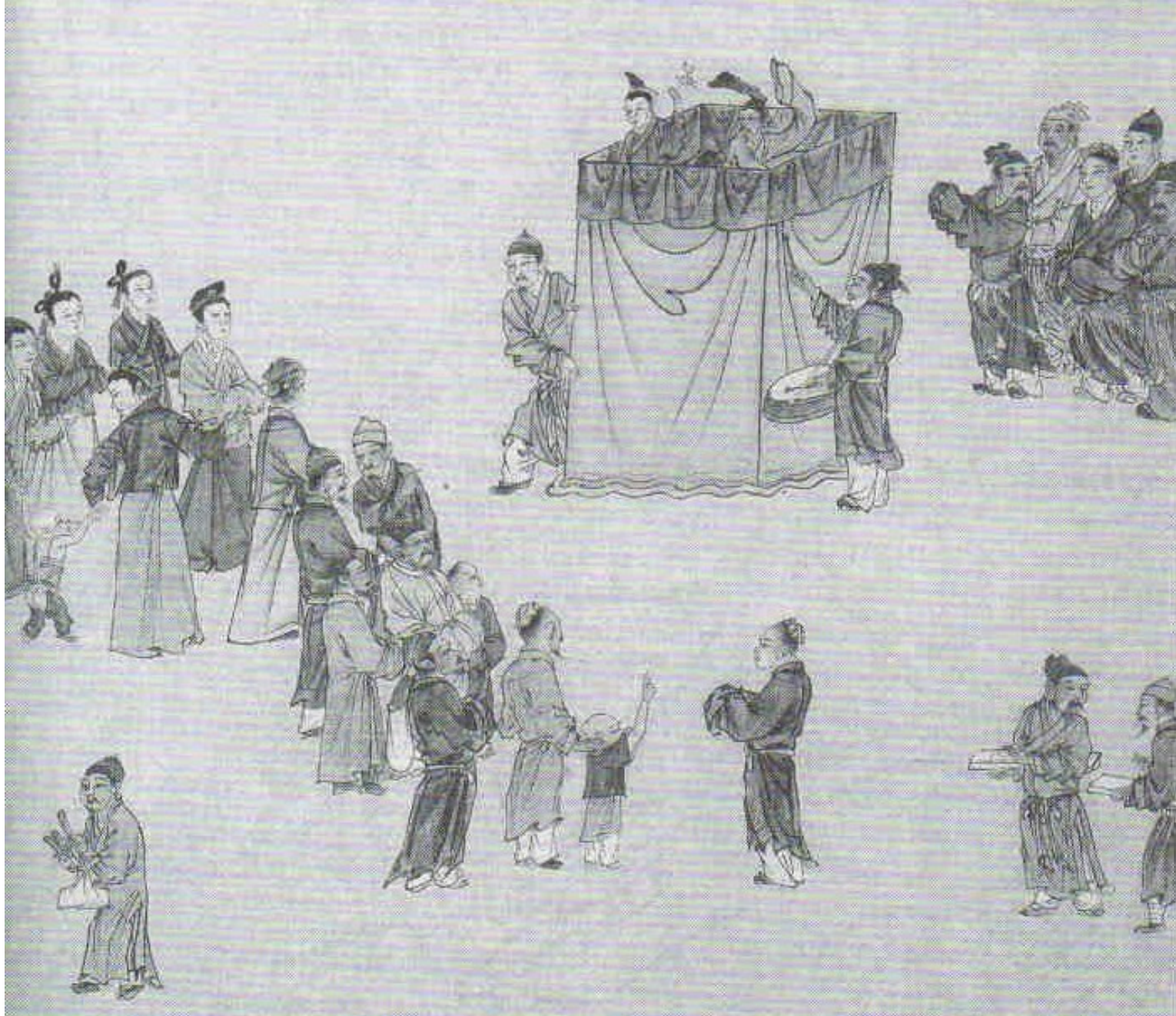

- **Nan-si** (tj. „jižní hry“)

- obdoba **ca-t'ü** v jižních provinciích, vznikly však nezávisle na ca-t'ü (vliv indického divadla)
- obsáhlé inscenace (desítky epických výstupů)
- často satirické (mnoho žánrů)
- úvodem zpívaný prolog a chvála souboru i textu hry, pak se vyprávění příběhu prolne v hraný děj
- mluvené slovo i zpěv (songy), hudebníci
- typizované postavy (lidi i nadpřirozené bytosti)
- hráli jen muži
- líčení (bez masek)
- soubory o 5 hercích, později až 10 herců (typové vyhranění)
- dochováno pár fragmentů a vyobrazení ze hry *Oční lékař*

výstup ze hry Oční lékař
(nan-si)

loutkové představení (dokonalé loutky, někdy i živé dětské loutky)

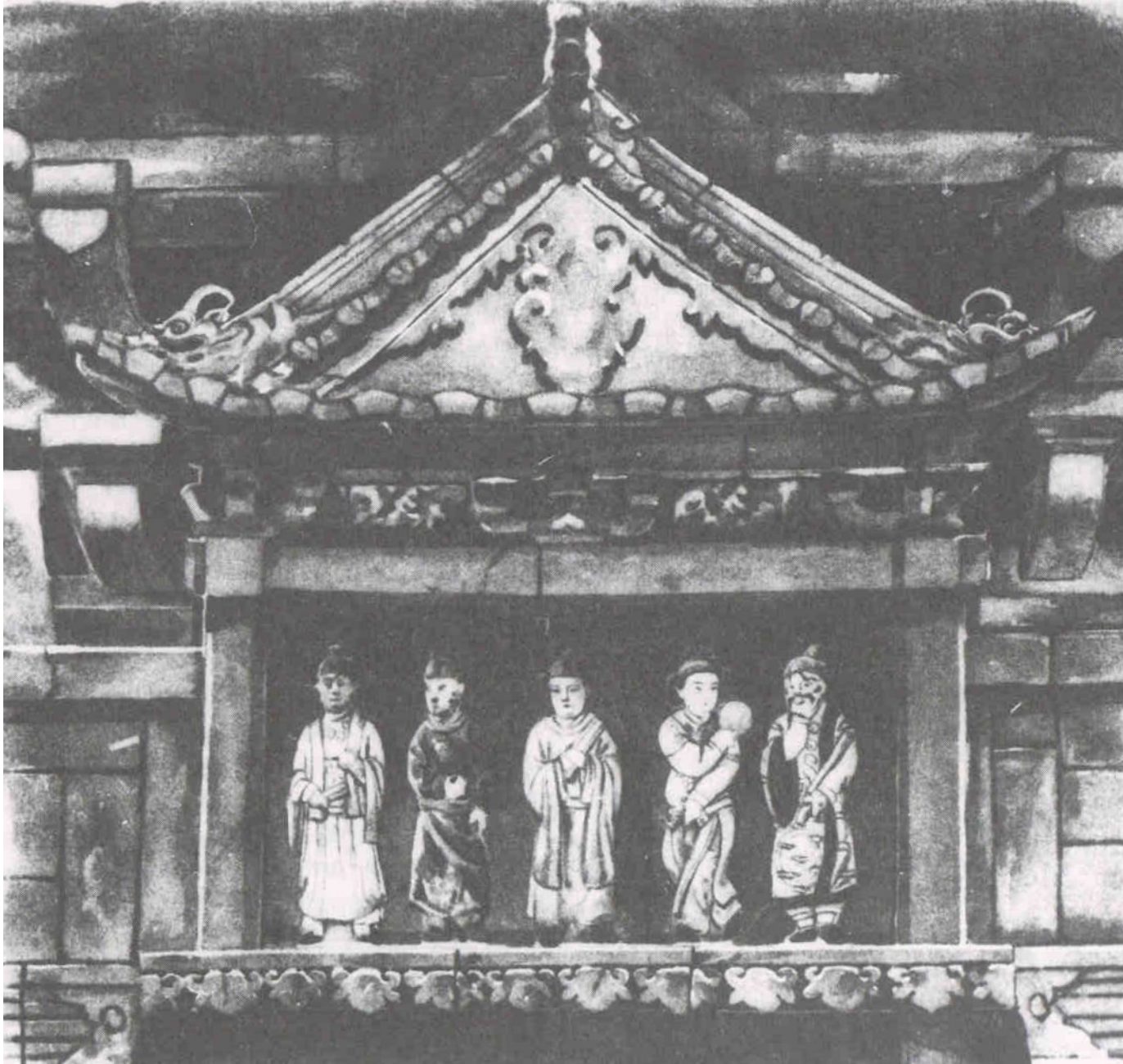

- vznik zábavních čtvrtí
 - ohrazeny od zbytku města
 - mnoho divadel (zastřešená jeviště, diváci stáli)

(následují fotky z Letního paláce)

model jeviště (cca 1 210 n.l.) nalezený v hrobce

OBDOBÍ DYNASTIE JÜAN (1280 – 1368 n.l.)

- Čína pod nadvládou Mongolů
 - doba útlaku, avšak rozvoj kultury i divadla (Mongolové nic takového neznali, a tak jim kultura nevadila)
- **Jüan ca-t'ü**
 - vychází ze Sung ca-t'ü
 - později vytlačilo z jihu nan-si
 - náměty: kroniky, legendy, povídky
 - dochováno 162 her (napsáno však víc)
 - songy i dialogy (songy nejoblíbenější)
 - četné monology (informace o postavách)
 - hráli muži i ženy (opět většinou opačná pohlaví)
 - oproti sung ca-t'ü proměna herectví (stylizovanější pohyb)
 - rodinné herecké skupiny

Kublajchán

Autoři Jüan ca-t'ü

- mnohdy sesazení úředníci
- přes 550 autorů
- často členové hereckých skupin (mnohdy taky hráli)
- **Kuan Chan-Čching (1245–1322):**
 - měl být lékař, utekl s hereckou skupinou
 - hrál komické role
 - tanečník, zpěvák i hudebník
 - z jeho 60 her dochováno 17, do češtiny jsou přeloženy: Letní sníh, Sen o motýlech, Pavilon nad řekou, Hodokvas, Násilník, Svůdnice
- **Li Sing-Tao:**
 - *Křídový kruh* (viz Brechtova adaptace a užitý motiv sporu o dítě)

趙盼兒風月救風塵

做夏珠筆

趙盼兒風月救風塵雜劇

元大都關漢卿撰

明吳興臧晉叔校

第一折

沖末扮周舍上詩云酒肉場中三十載花星整整照

二十年一生不識柴米價只少花錢共酒錢自家

鄭州人氏周同知的孩兒周舍是也自小上花臺

做子弟這汴梁城中有一歌者乃是宋引章他一

心待嫁我我一心待妻他爭奈他媽兒不肯我今

大行散樂忠都秀在此作場

見愛都

herecká
skupina
principálky
Čung Tu-Siou
(rok 1324)

OBDOBÍ DYNASTIE MING (1368 – 1644 n.l.)

- Mongolové vyhnáni
 - návrat ke kultuře před vpádem Mongolů
 - ve velkých městech obliba divadelních čtvrtí (při představení se konzumovalo a konverzovalo s přáteli)
- z **nan-si** se vyvinul žánr **čchuan-čchi**
- z **ca-t'ü** se vyvinul žánr **jüan-pen**

- **Čchuan-čchi**

- původně žánrové označení povídek (dynastie Tchang)
- vrchol: 15.–18. stol. (v konzervované formě se hraje dodnes, téměř zaniklo za kulturní revoluce)
- rozsah her: 17 až 60 dějství (často nepřehlednost děje)
- přerušováno pro výběr vstupného
- náměty zpravidla milostné a každodenní (happyend)
- songy (vícehlasé) důležitější než dialogy
- rozvoj soukromých jevišť (na dvorech, zahradách)
- zámožné rody měly vlastní soukromé herecké skupiny (herci v nich měli postavení sluhů)

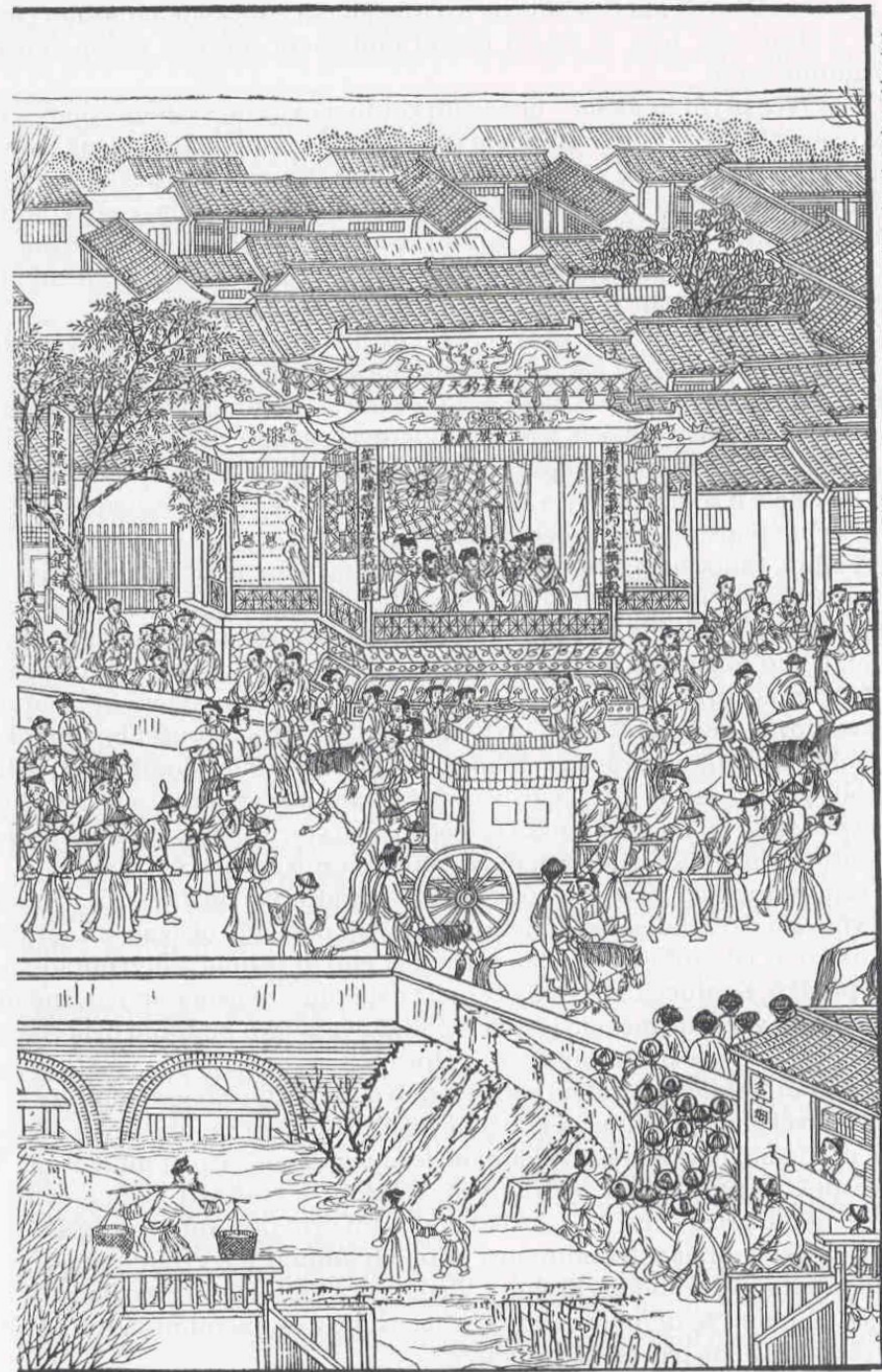
- **Kao Ming (cca 1300–1370)**

- 1. představitel čchuan-čchi
- hra *Loutna* (vzorová předloha pro psaní her čchuan-čchi)

OBDOBÍ DYNASTIE ČCHING (1644 –1911 n.l.)

- u nás označována jako dynastie Mandžů
- potlačován styk se zahraničím
- **Chung Šeng (1645 – 1704)**
 - *Palác věčného mládí*
- **Kchung Šang-Žen (1648 – 1718)**
 - *Vějíř s broskvovými květy (40 dějství)*
- herecké skupiny (19. stol.)
 - kočovné i usazené ve městech
 - platy herců odstupňované podle typů, které hráli
 - majitelem vojenský hodnostář; ředitel (něco jako manažer), cedulář, inspicient (jeho patronkou bohyně Slitování), nápověda, rekvizitář, gardebobier

slavnostní průvod v Pekingu
(na počest narozenin císaře
Čchien-Lunga) mívá jeviště s
divadelním představením

Pekingská opera („Ťing-si“)

- vznikla z regionálních div. forem díky souborům hostujícím v „Zakázaném městě“
- představení z několika jednoaktovek
- herecký projev byl prioritou
- bohaté kostýmy i líčení
 - symbolika barev
- hudební složka
 - songy
- bez dekorací, s minimem rekvizit
- dodnes uváděno
- pekingský dialekt

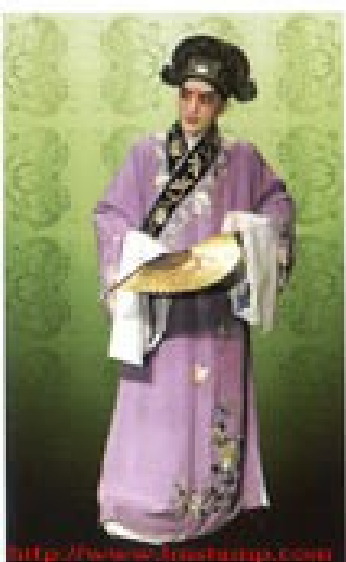
【老生】
老生是京剧行当之一，多由中年以上演员扮演，扮相威严，唱腔苍劲。图中演员扮相庄重，手持白卷，体现了老生角色的沉稳气质。

【青衣】
青衣是京剧行当之一，多由青年女性演员扮演，扮相端庄，唱腔凄婉。图中演员扮相典雅，手持白卷和折扇，体现了青衣角色的细腻情感。

【旦角】
旦角是京剧行当之一，多由青年女性演员扮演，扮相俊俏，唱腔清脆。图中演员扮相华丽，手持白卷，体现了旦角角色的柔美气质。

【小生】
小生是京剧行当之一，多由青年男性演员扮演，扮相俊俏，唱腔清脆。图中演员扮相儒雅，手持白卷和折扇，体现了小生角色的文雅气质。

【武净】
武净是京剧行当之一，多由中年以上演员扮演，扮相威严，唱腔苍劲。图中演员扮相威武，手持长棍，体现了武净角色的勇猛气质。

Revoluční opera (rudé gardy)

Kulturní revoluce (1966–1969)

Současné čínské divadlo

- vliv Evropy

Médea (inscenace
z 90. let 20. století)

současné taneční představení

終

LITERATURA:

- BRECHT, Bertolt: **Zcizující efekty v čínském hereckém umění** (in Myšlenky, 1958)
- BRUŠÁK, Karel: **Znaky na čínském divadle** (in Slovo a slovesnost V., 1939)
- KALVODOVÁ, Dana: **Asijské divadlo** (2005)
- KALVODOVÁ, Dana: **Divadelní kultura Číny 1. díl** (1980)
- KALVODOVÁ, Dana: **Divadelní kultura Číny 2. díl** (1981)
- KALVODOVÁ, Dana: **Kchung Šang-ženův Vějíř s broskvovými květy – Kapitoly ke studiu mingského dramatu** (1969)
- KALVODOVÁ, Dana: **Čínské divadlo** (1992)
- KALVODOVÁ, Dana: **Divadelné kultúry Východu** (1987)

PŘEKLADY HER:

- **KUAN CHAN-ČCHING: Letní sníh a jiné hry** (přel. 1960) – obsahuje: Letní sníh, Sen o motýlech, Pavilon nad řekou, Hodokvas, Násilník, Svůdnice.
- **KCHUNG ŠANG-ŽEN: Vějíř s broskvovými květy** (přel. 1968)
- **KUAN CHAN-ČCHING: Pavilón nad riekou. Násilník. Zvodkyňa. Letný sneh.** (přel. 1990)